

Útjelentés

Le Havre, 1983. február.

Táncsics Mihály útja álló nap tartott, a Szajna sekély vize miatt Rouenig vasúton, majd gőzhajóval, hogy Angliába igyekezvén elérje a francia óceáni partokat, Le Havre kikötőjét. Megérkezvén az esti kikötőbe, a tengeri világítótornyot s az ezernyi hajó és bárka fénylő lámpáscskáját elragadtatott emelkedettséggel szemlélte. Az ő estéli vízi és villogó élményeivel nem is reméltük a találkozást, mert szűk két óra elég az expresszvonatnak, hogy még a délelőttben Le Havre-ba rohanjon, de az útikönyv nagyhírű építészeti látnivalókkal Táncsics után újmódi élményeket ígért. Igazi vivőerőnk mégse ebben magyarázható. Sartre úrtól az Undorban olvasható Le Havre-i tanárkodásának szorongató és leverő élménye és közérzete se tartott vissza kedvünkben, mert jeles eseményre igyekeztünk. A magyar kultúra napjait igyekeztek közüggé tenni ebben a lélekszámban Miskolcnál nem sokkal nagyobb, kétszázharmincezer lakost számláló, ám lüktetését, óceániai életét tekintve mégiscsak világvárosban.

Magyar napok.

Ugyan miféle képzetünk van otthoni polgárként efféle messziből hírelt eseményről? A magamét említhetem. A televízió híradójából spanyol, nyugatnémet és más városok ünnepi pillanata: tűzhelynél szorgoskodik a szakács, majd feldíszített tálak, elégedetten bólintgató vendégek, a cigány pedig húzza. Még egy-két villanás, netán divat- vagy árubemutatóról, információ a filmvetítésekről s egyéb programokról. A vendéglátó város polgármestere is elégedetten nyilatkozik, s a hazai rendező szervek képviselője is a kapcsolat fontosságát hangsúlyozza. És mindenki mosolyog. Amint maga a tudósítás is. Eltelt közérzet; gulyásizzal és rendezvényvel egyként. S jámbor beavatottként már-már én is ernyedek. Lám: hírünk a világban e sokszázados irodalomban fogant görcsös kibebrendűségi tudat zaftban és rosszkedvben hogyan oldódik, mert ugyan se Madách, se Petőfi, se Ady, s még József Attila sem lett egyetemes figyelemmé, de most módszeres országlással, városról városra járván csak tudatjuk magunkról: élünk és jól vagyunk.

A Le Havre-i állomás csarnokában eme tudósítások képzetében fel-felvillanva egy illyési kép is kajánkodik: arról, hogy lám: Attila népének utódjai nem valamiféle szétesett szabadcsapat legényeivel, hanem megszervezett és átgondolt stratégia szerint győzni akarnak a nyugati végeken. Most éppen Le Havre-ban, melyet utójára az amerikaiak vettek be a második világháború poklában. Nemes fegyverzettel ígérünk előrehatolást, ebben a nemzeti színeinkel díszlő műsorfüzet ajánlata előzetesen is garancia. Egyik fő eseménynek a Várszínház Csík-somlyói passiójának két előadása ígérkezik. Az a produkció, amely tavaly nemcsak a hazaküldött tudósításokban, hanem a világ tekintete előtt, a szakemberek és a közönség előtt kivételes elismeréssel szerepelt. Aztán: a debreceni Délibáb együttes programja, a Budapest táncegyüttes műsora, Lehotka Gábor koncertje, magyar filmbemutatók, Sára Sándor vendégeskedése, Boldizsár Iván és F. Cohen jelenléte Aczél György franciául megjelent könyvének képviselőletében, a Rippl-Rónai-kiállítás, kortárs művészek textilbemutatója, a herendi porcelán repre-

zentatív szemléje, a népművészeti tárlat február 26. és március 12. között nemzeti arculatunk igényes szemléjét ígérte. Tekintélyes szervek szavolták ezt a kínálatot: a Magyar Művelődési Minisztérium, a Párizsi Magyar Intézet és Le Havre város tanácsa.

Az állomástól balra hajódaruk körvonala sejteti a kikötő közelségét, de mi most praktikus módszerességgel haladunk: a szembeni utcán, amely a városházához vezet. Nem képzelgünk abban, hogy nemzetiszínű zászlók erdeje vezet be a város központjába, s arra se számítunk, hogy elhaladtunkban a kisvendéglő, hamburgerhez és frítes-hez szokott mindennapjaiban, magyar gulyás illatával toppantana meg. De ha már országhatárokon át hírelt esemény terepén baktatunk, azt reméljük, hogy néhány plakát tudatja a Hely érdekeltjeivel, miféle spektakulumban lesz részünk az elkövetkezendő napokban. Egyetlen plakáttal nem találkoztam az események egyik központi épületéig, az Hôtel de Ville-ig, a városházig tartó úton. A mai napon pedig színház játszik itt, előző napon tárlatok nyíltak. Nem Párizsban, itt ver le igazán a vidékről jövő bábész ámulata; nálunk a fatornyos Kelet-Európában minden valamire való kultúrház, de még kocsma előtt is a propaganda-hadjárat költségvetése megenged egy kézzel pingált plakátot, miszerint Horváth Pista érkezése a hónap nagy szenzációjának ígérkezik.

Magyar és francia zászló leng a városháza előtt, ennyi jel arra, hogy mégse vétettem el utamat.

Írói, s hozzá káfkai érzékenység volna szükséges, hogy részletezzük, miképpen jutottunk be az épületbe, amelyben a kiállítások egy részét ígérték. Affektációnk már eddig is az árság kicsinyes komplexusát fedte — alkalmazkodjunk inkább. Vendégségben vagyunk itt, más a szokás bizonyára. Ha az épület előtt nem tudatja kiírás, hogy mely időpontban üzemelnek a kiállítási termek, s ha a nyitás másnapján, vasárnap délelőtt fél tizenkétkor még nem tartják szükségesnek megnyitni az épületet — ez végül is a helybéli városatyák dolga, mert a ház kulcsát ők őrzik.

De azért mi mégis benn vagyunk, nézzük hát a magunk portáját!

A Kultúra Külkereskedelmi Vállalat kedves képviselője éppen vasládákat nyit fel; az ott-honról érkezett könyvanyagot csomagolja. Francia nyelvű szakácskönyvek, Lukács György, Köpeczi Béla, József Attila művei, az Arion 13, a Ménesgazda, a 80 huszár című film írásos dokumentumanyaga, képzőművészeti kiadványok sorakoznak. Aztán a Rippl-Rónai-album, amit szíve szerint a másik palotában árulna, ahol a kiállítás is látható, ám a házigazdák nem engedték, hogy ott is kínálja a reprezentatív albumot. Képfestő terítők is a pultra kerülnek, nem épp a Kultúra profiljaként, de hát nemcsak kultúrával, hanem nyereséggel is kell élnie a vállalatnak. Ne faggassuk a kedves, törékeny asszonyt, van dolga éppen elég.

Még a folyosón vagyunk, szemben egy nagyteremben mosolygó urak és hölgyek, poharak csendülnek, pincérek kínálnak elegánsan. Valamiféle fogadás zárópillanatai, nem a magyar napok tiszteletére. Semmi baj; a kijövők tekintetét figyelem, épp egy-egy felületes pillantást vetnek a folyosó falán függő képekre és sietősen haladnak tovább.

Magam se tennék másképp.

Az otthoniasság buzgalma azonban elmélyíti a részletekben. Művekhez kapcsolódó katalógus nincs. De még túlzottan tűnő igényességünk megváltható, ha a kép alkotóját és a mű címét feltüntetik. Itt hiába keressük. Nemhogy franciául, de még magyarul se találni. A művek tárgyát tehát fedje homály; alapos betűzgetés, az alkotók kézjegye nyomán néhány név a kiállítás alkotóárdájából: Benyó Ildikó, Sáros András Miklós, Kiss Imre, Szabados Árpád, Bálint Endre, Balla Margit, Szemethy Imre, Havas Eszter; jobbára a hetvenes évek közepén született művekkel szerepelnek. Nincs illetékességünk e művek színvonalára felett ítélni, de bizonyos: legtöbbjük, ha hivatalosan is értesül, hogy akár csak egy munkával is e külföldi bemutatón szerepelhet, más művet ajánlana bemutatkozásra. Hivatalos tudósításokban nyomát se találtam e kiállítás hírének, amint a program se tüntette fel. De akárhogy is: itt alkotók és művek szerepeltek, honi kiállításrendezők rendtelensége folytán, e megalázóan kiszolgáltatott szemlén. Az is itthoni, s körünkre tartozó kérdés, hogy miféle védettséget élvezhetnek a művé-

szek, miféle erkölcsi és szakmai pajzsot jelent a szövetség, hogy olykor-olykor eljutván a nagyvilágba, ne ily esendő s elvéreztető értékben szerepeljenek.

De lépünk be a kiállítási terembe!

Szerény válaszfal harmadol, a nagyobbik tér Herendé. Üvegtárlókban, szekrényekben teljes étkészletek, egyedi darabok; katalógus is részletezi az anyagot, ekörül volt a Le Havre-iak legerősebb buzgalma. Ízlésük rajt'; a gyárat, Herendet dicséri, hogy él a helyzettel. A kisebbik tér két kiállítás otthona (?). Menedékhelye inkább. Gink Károly Budavári Te Deum — így szól a fotókiállítás címe. Ebben az üres csendességben bensőséges hangulatot teremtene, ha szólna Kodály műve. Így tűnődő kétség merül föl: ugyan megérti-e a reneszánsz kastélyok sokaságához szokott, a román kori templomokkal eltelt francia látogató, hogy mit jelent nekünk ez az idő mélyéből előkerült bánatos muzikus portréja, vagy egy újra összeillesztett márvány virágminta? Katalóguslapot látok: kézbe veszem — Gink Károly műveinek leporelló kísérete. Újra és újra hitetlenkedve nyitogatom: Eösze László zenei és képzőművészeti múltunkra utaló bevezetője olvasható — magyar, angol és német nyelven. A francia Le Havre-ban ezzel reprezentálni nem valami elégáns. A fotótárlat így értelmét veszítette, akár ne is rendezték volna. A franciáknak ez a kiállítás se a fotók eredetéről, se Budavárról, se Kodályról nem tudatott semmit.

Kodályt említettük, s órá gondolva kettőzötten is szomorú végeredménnyel tekintünk alább, s körbe a teremben. Népművészeti anyag tárlataként hirdeti a program; valójában: mai népi iparművészet. Citera és szőttesek, kulacs és kékfestő abrosz, tányérok és fazekak. S az már nem is meglepő a képzőművészeti tárlat után, hogy egyetlen tárgy neve se olvasható franciául, és az alkotók nevét se találom (egy kivételével, ahol a cédulán ez a név áll: Andrejszki Kati, Solyom u. 22.). Vélheti a látogató: nálunk valamiféle tendenciózus művészeti falanszterizmus irányzatát gyakorolják Madách nyomán, faláb helyett citerát faragva, korszót égetve. Szervezetük pedig: a magyar anonym művészek szövetsége. S az már a rendezés újabb s további rendetlensége, hogy ebben a szegényes anyagban egy üvegtárlóban miért kell húsz, égetett kerámiából készült egyforma sipot elhelyezni?

Miért nem láttunk legalább egy dekorációs táblát, amely a magyar népművészetet tájanként jellemezte volna? Hol volt innen legalább egy nádudvari korszó Fazekas Lajos műhelyéből, vagy Kántor Sándor munkáiból? S az már túlzott igényesség, ha a Magyar Napok rendezvénysorozatának valamiféle összhangjában a kiállítás szerényen, de megmutatja, hogy a Délibáb együttes a Hortobágy vidékéről hozta dalait, tehát tudatni ennek a tájnak népművészetét. Netán háttérét rajzolta volna annak a rendkívüli folklorisztikus anyagnak, amit a Csíksomlyói passió színházi életté emelt. Az Hótel de Ville említett bemutatóit talán az eseményről tudósító újságírók is szemlesütve nézték, feltételezem, mert itthon elolvasva a tárgyyszerű vagy felfokozott szavú közleményeket, feltűnő, hogy elakadtak a herendi porcelán dicséreténél. Mintha néprajzi kiállítás és a Budavári Te Deum nem is lett volna. Volt — arcpirító rendetlenségben tálalva.

Eső és az erős tengeri szél lankasztja sétakedvünket, idő se igen van már a Csíksomlyói passió délutáni előadásáig, de még betérünk egy kisvendéglőbe, a művelődés ez atomkorszak után is alkalmas menedékhelyének közelében, egy pohár burgundira. Egyesek rakétakilövőnek is mondják e rejtélyes, még bejáratát is alig felfedő szabálytalan alakú, Oscar Niemeyer tervezte építményt. Ebben a télvégi párás szürkületben a fogadó ablakából valami holdbéli táj körvonalát is sejteti ez az építmény, más pillanatban tán egy békés tűzhányó közelében vélhetjük magunkat. Időnk van átlapozni még az állomáson vásárolt egyik napilapot. Magunkat keresem benne, természetesen. Szolid belső híradás, egy képpel tudósít a Csíksomlyóiról. Az előzetest egy feltűnő, fettel szedett közlemény követi: a passiót technikai okok miatt csak délután játsszák! Első gondolatom újságírói: a lap nem nagy szerkesztői összhangban készülhet, ha a cikkecske még két előadásról beszél, s mondandóját elfelejti módosítani. Technikai okok...? Mi lehet az, ami délután még engedti a produkciót, s estére lehetlenné teszi?

A színházba tartva, a közeli műsoriroda ablakában tűnik fel az első Csíksomlyói plakát.

A kedves informátor ígérését majd betartja, s előadás végeztével nekünk ajándékozza a játék hangulatát, korát felidéző szép lapot, melyen az áll, hogy Budapesten készült 1500 példányban.

Szelíden szállingózik a közönség. A pénztárnál nemigen látni érdeklődőt, a közönség jó része tiszteletjeggyel hivatalos. Műsorfüzet összegzi az egyes jelenések tartalmát, Kertész Péter elegánsan és pontosan, franciául kommentálja az eseményeket. Szép és ihletett előadás, Kerényi Imre ez alkalomra a játék árnyaltságát, gesztusok erejét olykor fel is nagyította. A liturgikus játék értelmezésén csak két idős hölgy tűnődik feltűnő hangossággal — Hámori Ildikó Mária siralmának szívszorító pillanataiban is. Ne filologizáljunk az itthon újságban jelentett percben mért taps hosszán, mert felvételünk van róla: bizony rövidebb volt. S hogy a félig se telt nézőtér ily nyomatékos tapsos hangulatot teremtett, azt a több tucatnyi honfibuizgalom csattanós bizonyítékaként is értelmeznünk kell.

Hogy az esti érdektelenség miatt maradt el az előadás, immár nyilvánvaló. De ezt bánják a Le Havre-iak, ők persze úgyse bánják. S azt is körükben elintézendő gesztusként kezelhetjük, hogy érkezéskor a Várszínház művészeinek egy istenhozzottat se mondtak, azon túl, hogy cinikus megjegyzés kíséretében a városi illetékes mindenkinek kezébe nyomta a napidíjat. Mondom, ez az ama sokat emlegetett eleganciában mutat némi elszabottságot. De az már inkább ránk tartozó és zavaró, hogy a párizsi magyar intézet felelőse a Várszínház vendégjátékát azzal a nyegleséggel okolta, hogy a produkció utaztatásának pesti szempontja az volt, hogy minél több ember járja meg Franciaországot. Az enyhe közönségérdeklődést pedig azzal a vállrándítással értelmezte, hogy annyian azért voltak, mint a Várszínházban. Az esemény tehát lezajlott; a jelentés megnyugtatóan elintézhető. Emberi és politikusi magatartásnak egyként különös megnyilatkozása; mégha egyesek „homme efficace”-nak, azaz hatékony embernek minősítik is. De azért: ha átgondoljuk azokat a személyeket, akik emberi és tudományos színvonalban a magyar kultúrát képviselték Franciaországban az elmúlt évtizedekben, akkor bizonyos módosulást, lefokozottságot kell konstatálnunk. Kultúrdiplomata helyett önhitt ügyintéző színvonalán napi feladatokat lehet végezni, de távlatos szolgálatot nem.

Alighogy vége az előadásnak, a kamion odagördül a színház raktárbejáratához, felnyílik az ajtó, s már kezdenek rakodni. Egy könyvesbolt kirakata mellől figyelem a buzgólkodást. Nincs kedvem már azon meditatálni, hogy a hátam mögött világító kirakatban az épp Párizsban díjat nyert komolyzenei lemezek miért nem láthatók? Avagy rangos népzenei felvételeink? Most oly kicsinyen oszokodásnak tűnik itt; főként abban az optikában, hogy a két éve tartó nagy sikerű passió zenei anyagát még mindig nem vették lemezre otthon. De hát a március végi Táncháztalálkozó lemezkiadványához se volt semmi köze a Hungarotonnak. Aminthogy Bács-Kiskun megye tanácsának adománya kellett, hogy a mai magyar népzene lemezei megjelenjenek. De hát miféle csökköt izgágaság ez a jelentésben, ha Török Erzi úgy meghalhatott, hogy önálló lemezfelvétele készült volna. Előző párizsi utam búcsúestje is felvillan bennem: francia tanárismerősöm az üveg tokajit gyűjteményéből kivett Kolinda-lemezzel viszonozta. Arcpírító jóérzéssel köszönhettem meg; az európai sikereket elért népzenei együttesnek Magyarországon lemeze még nem jelent meg. Mindig elkészünk, mindig mindenről elkésztjük magunkat.

Rakodják a kamiont. Egyetlen előadásért messzire hurcolkodtunk. Egy előrelátó, gondos szervezéssel („menedzselés”? — túl-fennkölt és magasröptű kifejezés a mi gyakorlatunkban) bizonyára alkalmat lehetett volna találni, hogy ezt a produkciót a Várszínház néhány este Párizsban is bemutassa. Barrault Roind-Point-jában például, amely nemzetközi központként is működik, külföldi együttesek folyamatosan jó otthonra találnak. Ottjártunkkor a Szovjetunióból a Rusztavi együttes vendégszerepelt heteken át Párizsban. Visszatérően emlékszünk: az Állami Népiegyüttes is nagy tapsokat kapott a francia fővárosban. Ha csak küllemi jegyek szerint ítélkezünk is: látványban, folklorisztikus mélységben sémével nem kisebb élmény ez a passió. De nem, a kamion s a társulat másnap indul vissza. Irgalmatlan sok energia, ambíció szinte semmibe mered egy közömbösen letudott délutánért.

Ennyi tény után már valóban adódik a kérdés, miért éppen Le Havre-ban kellett ezt a találkozót megrendezni? Mint hamar kiderült, rokonszenves honfiszteret okán. Egy csinos magyar hölgy volt az események csendes motorja, aki népitáncosként egyszer erre járván, egy városatya szívét megindítván, Le Havre nagymama lett. Rendíthetetlen családi s városmozgósító ambíciójaképpen került pénz az eseménysorozat finanszírozására, de mint kitűnt, épp a tanácsi választások közelségében politikai ügyé s harc tárgyává emelkedett a magyar rendezvénysorozat. Nem igazán erősítve a magyar—francia kapcsolatokat. Mondhatnánk, az esemény helyi érdekű tanulságai Le Havre városára tartoznak. Csakhogy illő volna nekünk is levonni valamiféle tanulságokat. De tündődnünk kellene azon, hogy minden helyi lelkesültség ellenére fel kellett volna ismerni: Le Havre nem igazi garancia arra, hogy városi s közügyé emeljük kulturális jelenlétünket. De fellengzősek se legyünk; még ebben az igényességi körben se tudtunk megfelelni több mindenben. Mosolyogtató s megalázó kisszerűséggel is híreltük magunkat. Annyiszor itthon fennen hangoztatott nagyvilágiságunkat, mellyel honi jobb ügyek sérülnek meg, szenvednek örökre való kisebbségi érzéssel, ajánlatos volna többet gyakorolni a nagyvilágban. Ami sem Budapesten, sem Szegeden, sem Le Havre-ban, vagy Párizsban sem jelent mást, mint igényességet, pontos szolgálatot. Hív jelentést tehát otthoni dolgainkról. És a külhoni szolgálat haza szólva is ebben a pontosságban igazíthat el életünkben, helyzetünk tér- és időbeli bemérésében.

Az olajméccsessel és fáklyákkal bevilágított Le Havre-i kikötőt alighanem Táncsics fényesebbnek látta, mint én ebben az esős, télvégi, neonfényes estében. A Párizs felé robogó expresszvonaton Angliából jövő diákok whiskytől felcsiholt jókedvvel ama csatabeli János bácsit éneklik. Aztán jön a kalauz, a fiatalok nagy tapssal fogadják. Átnyújtom a turistaútba illesztett Párizs—Le Havre—Párizs vonalra érvényes hivatalos menetjegyemet. Már félálomban konstatalem, hogy az általános jókedv csúcspontja: valami fogadás eredményeképp az egyik legény meztelenre vetkőzik. Hátam mögött a nappal, valahogy a diák pőreségéhez hasonlóan érzem magam.

ABLONCZY LÁSZLÓ

HORNYÁK LÁSZLÓ RAJZA